

השפעה סביבתית

"קח את מטך והשלך לפני פרעה יהי לתנין" (ז-ט) ההשפעה הגדולה ביותר על האדם נגרמת מהסביבה, בה הוא שרוי או מצוי. אפילו האופי המושחת והגרוע ביותר עשוי להשתנות ולהשתפר, כאשר הוא שרוי בסביבה טובה ונאצלה. ומאיך, האדם הטוב ביותר עלול להפך לחיה צמאת-דם אם ימצאו בסביבה מושחתת. כשבקש משה רבנו להסביר לפרעה, כי על אף העובדה שבני-ישראל נראים כה מושפלים ובזויים עתה במצרים, עד שאיך להם כלל צורת אנוש, בכל - זאת יוכלו להפך לאנשים גבוהי - דרגה ונאצלים ביותר, לכשישתחררו מן הסביבה המצרית המושחתת. את זה הוכיח לו, כי "מטה האלוהים" שעליו חרות השם-המפורש ועל ידו התרחשו המופתים המופלאים ביותר, בבואו "לפני פרעה" - הריהו הופך לנחש ארסי, ואותו נחש הופך שוב למטה - אלוהים בחזרו אל ידו של משה. זה כוחה והשפעתה של האווירה הסביבתית.

בגדר הטבע ומעל הטבע

בפרשתנו נאמר "וארא אל אברהם אל יצחק ואל יעקב באל שדי, ושמי ה' לא נודעתי להם" (שמות פרק ו' - ג') מה כוונת פסוק זה? מסביר הרמב"ן שהשם "שדי" מורה על הנהגה שהיא בתוך גדרי הטבע. אותם ניסים שנעשו לאבותינו היו במסגרת גידרי הטבע, כפי שמובא במדרש: שדי - שדי לו בעולמו, כלומר הכל מוגבל בטבע. לעומת זאת שם "היה" - עניינו הוא, היה הוה ויהיה, שהוא מורה על הנהגה מעל ומחוץ לגדר הטבע. לפי דברי הרמב"ן אפשר לומר שזה מה שהקב"ה מבקש לומר כאן למשה. עד כה הייתה התגלות ה' בתוך גבולות הטבע, מכאן ואילך בעשר המכות וכל מהלך בני ישראל במדבר, עד כניסתם לארץ ישראל ההתגלות תהיה מחוץ ומעל לגדר הטבע. אולם נשאלת השאלה מה ההכרח לכך שכל המהלכים, עד כניסת ישראל לארץ ישראל תהיה מעל הטבע? נראה כי ניתן להסביר זאת כך, כל ארבעת לשונות הגאולה "והוצאתי" "והצלתני" "וגאלתי" ולקחתי" (שמות פרק ו' - ו') הם בגדר הכנה ללשון החמישית "והבאתי", כלומר לכניסה לארץ ישראל. ארץ ישראל עצמה היא ארץ אשר הנהגתה אינה בגדר הטבע אלא מעל הטבע, כפי שמסביר הרמב"ן בפרושו לחומש (ויקרא פרק יח' - כה) שעל ארץ ישראל לא שם הקב"ה שום מזל וכוכב, אלא היא נשלטת ומונהגת ישירות על ידי הקב"ה, וזו כנראה כוונת הפסוק "ארץ אשר עיני ה' אלוך בה מראשית השנה ועד אחרית שנה" (דברים פרק יא' - יב'). מאחר וארץ ישראל אינה מונהגת בדרך טבעית, אלא בדרך על טבעית, מן הראוי שגם הליכתם במדבר עד כניסתם לארץ ישראל תהיה מעל לגדר הטבע, כדי להרגילם להנהגה של ארץ ישראל. פרשתנו

תנאי ראשון לגאולה

"והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצריים" (פרק ו' - ו') הצעד הראשון לקראת הגאולה הוא, שהגלות נמאסה בעיני בני ישראל ולא היו יכולים עוד לסבול את המצרים. כי כל זמן שאפשר עוד לסבול את הגלות, אין הגאולה יכולה לבוא. זו כוונת הכתוב: "והוצאתי אתכם מתחת סבלות מצריים" - אוציא אתכם מתוך הסבלנות שיש בכם כלפי המצרים ואמאיס בעיניכם את הגלות. עד כי לא תוכלו לשאתה עוד. (חדושי הר"ם)

שמירת הלשון

(על פי חפץ חיים השיעור היומי)

כמו בנוגע לאיסור דיבור לשון הרע לתועלת, גם בדברי רכילות אסור להגזים, אפילו כשמכוונים לתועלת. אם אדם הזיק, או שידוע לנו שהוא מתכוון להזיק, לזולתו וחייבים להודיע על כך לניזוק, אסור לספר לו בצורה מוגזמת על מה שקרה או שעתיד לקרות. אפילו במצב בו האדם המזוהר אינו מתייחס ברצינות מספקת לסכנה הצפויה לו, אסור להגזים על מנת להמריצו לפעולה. יתר על כך, מותר לאדם לספר רק את הדברים הנחוצים להשגת המטרה. ברגע שנתחיל לדבר על מגרעותיו של הזולת מסיבות מוצדקות, יש נטיה להיגרר לדברי גנאי אחרים אודותיו, שאינם קשורים לנושא הנדון, ואז גם זו תהיה עבירה על איסור רכילות.

שאלה: האם מותר מצד ההלכה ללכת לגן חיות?

תשובה: צער בעלי חיים הוא מן התורה, שלכן צייתה התורה לפרוק המשא מעל חמורו של חבירו כשהוא רובץ תחת משאו. ולמדו מכאן בגמרא בבא מציעא לא. שאיסור צער בעלי חיים מדאורייתא. וכן ניתן ללמוד מהמובא במסכת שבת קכ"ח: וכן נפסק להלכה ברמב"ם בפרק כ"ה מהלכות שבת הלכה כ"ו, ובשו"ע סימן ש"ה סעיף יט.

נמצא שחששו רבותינו לאיסור צער בעלי חיים יותר משאר מצוות. וכמבואר בתוספות עבודה זרה יא. שאיסור צער בעלי חיים יותר חמור מאיסור לא תעשה של כל תשחית.

ובמסכת עבודה זרה יח: תנו רבנן, ההולך לאיצטדיון או לכרקום, ורואה שם את הנחשים, ואת החברים, הרי זה מושב לצים, ועליהם נאמר אשרי האיש אשר לא הלך בעצת רשעים ובדרך חטאים לא עמד ובמושב לצים לא ישב, כי אם בתורת ה' חפצו. פירש זאת רש"י - ההולך לאיצטדיון - הוא מקום שמנגחים שם את השור. באור זרוע הגדול חלק ב' הלכות שבת כתב, שכל הצד חיות על ידי כלבים לא יזכה לראות בשמחת לויתן, כמבואר במדרש רבה ויקרא (פרשה י"ג סימן ג').

ואמנם נראה שהדבר ברור להתיר ללכת לגן החיות להסתכל בביריותיו של הקדוש ברוך הוא, כי נפשו של אדם מתפעלת מאוד מראייתו מעשה ידיו של הבורא, כמאמר הכתוב: מה רבו מעשיך ה' כולם בחכמה עשית מלאה הארץ קנייך.

אומנם בשו"ת ערוגת הבושם חלק אורח חיים סימן טל' כתב לאסור בזה, ונסתייע מדברי הגמרא במסכת שבת קמט. וכדבריו כתב גם בשו"ת פרי השדה חלק ג' סימן קעג'. אולם נעלמו מהם דברי התוספות שבת במקומם, שלא נאסר אלא כשהצורות נעשו לשם עבודה זרה.

גם החילוק מבואר בין רואה סתם ציורים, לרואה ביריותיו של הקדוש ברוך הוא חיות קטנות עם גדולות, רמש וצפור כנף וכו'. ובספר לקט יושר העיד על רבו הגאון רבינו ישראל איסרלן, בעל תרומת הדשן, שהלך בשבת כבדת ארץ לראות זוג אריות שהובאו לעירו ושער מקומו. וכן מרן החיד"א בספר מדבר קדמות מערכת ב' אות כב' סיפר שבהיותו בלונדון ביקר בגן החיות וראה שם חיות שונות ומשונות ונשר יפה מאוד בן מאה שנה. ובספרו מעגל טוב השלם הרחיב יותר הדיבור בעניין זה. הרי לפנינו מעשה רב להתיר בזה. וכן שמענו על כמה גדולים חקרי לב, חסידים ואנשי מעשה שביקרו בגן החיות, ואין פוצה פה.

אולם כל זה בהסתכלות בלבד במעשה ידיו של הבורא יתברך, אבל חלילה ללכת למקומות שמשתעשעים במעשה אכזריות על בעלי חיים והגורמים להטביע באדם מדה רעה ומושחת של אכזריות, ומשחית נפשו הוא יעשנה. ולא כאלה חלק יעקב. והדבר ברור שמצווה להודיע ברבים שלא ללכת למקומות כאלה. ולשומעים ינעם ועליהם תבוא ברכת טוב.

סיכום: מותר ללכת לגן חיות להסתכל בביריותיו של הקב"ה, חיות קטנות עם גדולות רמש וציפור כנף ובפרט אם הדבר מביא להתפעלות ממעשה ידיו של הקב"ה, וראינו כמה גדולים וחסידים המבקרים שם.

גְדוּלְתוֹ יִשְׂרָאֵל

רבי יצחק בן וואלד - ויאמר יצחק - רבי יצחק נולד בשנת ה' - תקלז' והוא מכונה "נר המערב" והיה ידוע ומפורסם בחכמתו בכל המערב וכאיש אלוקים קדוש.

בנו בהקדמת "ויאמר יצחק" כתב "באזנו שמענו, קדמונו ספרו לנו, קידש עצמו מרחם ומלידה... גם במעללי יתנכר נער... כל מידות יפות... שקד ושאנן בבי רבנו, כל היום בין העמודים..."

כאשר יצא שמו לתהילה, החלו לפנות אליו מקרוב ומרחוק בדבר הלכה. וכאשר התפנה כס הרבנות בעיר טיואן, הפצירו בו להיות להם לראש, אבל הוא ברוב ענוותנותו סירב, גם כאשר גברו הלחצים. רק כאשר הראו לו בחלוס, שעליו להיות רועה לעדתו, ולשבת בראש, חזר לעירו וקבל עליו הרבנות, ששימש בה כארבעים שנה.

על פטירתו כתב בנו: "...בים השישי ח' לאדר השני לעת ערב... שנת ה' - תר"ל ליצירה, בשנת הארבעים למולכו על ישראל נתבקש לישיבה של מעלה... ופניו צהובות כמו אש בלבת, ומרחשוון שפותיה מזמור שיר ליום השבת...". מקום מנוחתו הוא מקום של שפוך לחש, והרבה סיפורי נפלאות מסופרים על ישועות וניסים שנעשו על ידי תפילה במקום זה.